

Dzieło katechizacji – ku pełni życia chrześcijańskiego (w świetle adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae*¹ Jana Pawła II)

Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* jest to dokument poświęcony dziełu katechizacji. Jego opublikowanie poprzedził Synod biskupów zwołany przez papieża Pawła VI w październiku 1977, którego jednym z aktywnych uczestników był ówczesny metropolita krakowski kardynał Karol Wojtyła. Zwieńczeniem obrad synodalnych miała być adhortacja apostolska. Praca zostaje przerwana śmiercią Pawła VI w dniu 6 sierpnia 1978. Jego następca, Jan Paweł I, natychmiast po swoim wyborze podejmuje pracę nad tekstem o katechezie. Jednak i jego śmierć uniemożliwia przygotowanie ostatecznej wersji dokumentu. Czyni to dopiero Jan Paweł II i w dniu 16 października 1979 roku ogłasza swoją pierwszą adhortację apostolską, dokładnie rok po wyborze na Stolicę Piotrową².

Katechizacja jest jednym z najważniejszych zadań Kościoła. Jest to związane z ostatnim poleceniem Jezusa Chrystusa, który po swoim zmartwychwstaniu zwraca się do Apostołów: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,19 n).

W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* znajduje się zapis: „Bardzo wczesnie nazwano katechezą całość wysiłków podejmowanych w Kościele, by formować uczniów i pomagać ludziom wierzyć, że Jezus jest Synem Bożym, ażeby przez wiarę mieli życie w Jego imię, by wychowywać ich i kształtować w tym życiu i w ten sposób budować Ciało Chrystusa”³. A także: „Katecheza jest wychowywaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych; obejmuje przede wszystkim wyjaśnianie nauki chrześcijańskiej, podawane na ogół w sposób systematyczny i całościowy w celu wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”⁴. Wskazuje to na istotne funkcje katechezy, a mianowicie: wychowanie w wierze, nauczanie doktryny chrześcijańskiej oraz wtajemniczenie chrześcijańskie⁵.

Istotną cechą katechezy jest dążenie do osiągnięcia dojrzałości w wierze, do ukształtowania prawdziwego ucznia Chrystusa przez pogłębione i bardziej uporządkowane poznanie Jego Osoby i nauki. W perspektywie umocnienia trwałości wiary i życia chrześcijańskiego, a także dążenia do pełni człowieczeństwa i wzrastania w wierze, warto przywołać główne idee tego dokumentu papieskiego o katechizacji, które pozostają nadal aktualne.

¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, Rzym 1979 [dalej: CT].

² Por. CT 2-4.

³ KKK 4.

⁴ KKK 5.

⁵ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Warszawa 2001 [dalej: DKKP], p. 18; R. Murawski, *Wokół pojęcia katechezy według Jana Pawła II*, „Studia Pastoralne” 3 (2007), s. 143-166.

1. Jezus Chrystus – jedyny prawdziwy Nauczyciel

Jan Paweł II podkreśla, że jedynym prawdziwym nauczycielem jest Jezus Chrystus, a zatem wszelka katecheza musi być chrystocentryczna⁶. Jezus mówi do Apostołów: „Nie wyście Mnie wybrali, ale Ja was wybrałem i przeznaczyłem was na to, abyście szli i owoc przynosili, i by owoc wasz trwał” (J 15,16a). Powołaniem Apostołów jest pozyskiwanie uczniów dla Chrystusa (por. Mt 28,19 n). Ta posługa apostołatu jest następnie przekazywana ich następcom. Zadanie nauczania jest także powierzone diakonom. Nauczanie Jezusa znajduje przedłużenie i pogłębienie w pismach Nowego Testamentu⁷. W ten sposób „słowo Pańskie rozszerzało się i rozślawiało” (2Tes 3,1b). Również w czasach poapostolskich istotnym działem biskupiego posługiwania jest nauczanie⁸. Zadaniem Kościoła jest kontynuowanie misji Chrystusa.

W wewnętrznej istocie katechezy znajduje się Osoba Jezusa Chrystusa. Pierwszorzędnym przedmiotem katechezy jest Tajemnica Chrystusa. Chodzi o doprowadzenie do przebadania, „czym jest Szerokość, Długość, Wysokość i Głębokość, i poznania miłości Chrystusa, przewyższającej wszelką wiedzę” (Ef 3,18b-19a). Katecheza jest zatem stałym odkrywaniem odwiecznego planu Bożego, który wypełnia się w Osobie Jezusa. Chodzi

o zrozumienie dokonanych przez Chrystusa znaków, ponieważ one zawierają w sobie i ukazują Jego Tajemnicę. Ostatecznym zatem celem katechezy jest doprowadzenie „nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości”⁹.

On bowiem „od Boga przyszedł jako Nauczyciel” (J 3,2b). Sam też o sobie stwierdza, że jest Nauczycielem w znaczeniu wyjątkowym: „albowiem jeden jest wasz Nauczyciel” (Mt 23,8b). Jan Paweł II przypomina, że „wielkość Chrystusa nauczającego oraz wewnętrzna spoistość i siła przekonująca Jego nauki płynie stąd, że Jego słowa, przypowieści i rozprawy nie dają się nigdy oddzielić od Jego życia i osoby”¹⁰. Życie Chrystusa jest nieustannym nauczaniem. Czyni to słowem, ale także gestami miłości, troską o człowieka ubogiego będącego potrzebie, cudami, modlitwą, nawet milczeniem. Urzeczywistnieniem Jego słów oraz wypełnieniem Objawienia jest całkowite przyjęcie śmierci krzyżowej celem odkupienia ludzi oraz samo zmartwychwstanie. W ten sposób Jezus Chrystus objawia ludziom Boga i samego człowieka. On nadal żyje, mówi, naucza, pobudza, porusza, prowadzi, naprawia, sądzi, przebacza, uświęca. Sam też jako Nauczyciel przyjdzie w chwale¹¹.

Nauka Jezusa Chrystusa jest udziałem w żywej Bożej tajemnicy, a nie jedynie zbiorem informacji,

⁶ Por. CT 5; Kongregacja ds. Duchowieństwa, Ogólna Instrukcja Katechetyczna *Directorium Catecheticum Generale*, Rzym 1971 [dalej: DCG], p. 40; T. Panuś, *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001, s. 175-187.

⁷ Por. J. Kochel, *Katecheza u źródeł Ewangelii*, Poznań 2006, s. 11-78.

⁸ Por. CT 11 n.

⁹ CT 5. Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 1997 [dalej: DOK], p. 80; DKKP 21 i 73; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, „Perspectiva” 1 (2010), s. 58 n.

¹⁰ CT 9.

¹¹ Por. KKK 426; J. Kochel, *Katecheza u źródeł Ewangelii*, s. 51 nn; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 58.

czy zasad. Chodzi o prawdę zapisaną w głębi ludzkiego jestestwa dzięki Duchowi Świętemu. Jezus Chrystus nauczał całym swoim życiem. Jego wyjątkowa godność i istota Jego nauki przewyższa godność nauczycieli w Izraelu i ich naukę. Autor natchniony odnotowuje, że „zdumiewali się Jego nauką: uczył ich bowiem jak ten, który ma władzę, a nie jak uczeni w Piśmie” (Mk 1,22); „wielu, przysłuchując się, pytało ze zdziwieniem: «Skąd On to ma? I co za mądrość, która Mu jest dana? I takie cuda dzieją się przez Jego ręce!»” (6,2b); „byli zdumieni i pytali: «Skąd u Niego ta mądrość i cuda?»” (Mt 13,54b). Nawet faryzeusze przekazują pod jego adresem słowa uznania: „Nauczycielu, wiemy, że jesteś prawdomówny i drogi Bożej w prawdzie nauczasz” (Mt 22,16b). W innym zaś miejscu znajdują się słowa: „A była w Nim moc Pańska, że mógł uzdrawiać” (Łk 5,17b). W Chrystusie jest bowiem jedyna w swoim rodzaju więź między tym, co mówi, co czyni i kim jest¹².

Z racji takiego nauczania, na sposób Jemu tylko właściwy, jedynie Jezusowi Chrystusowi przysługuje tytuł Nauczyciela w znaczeniu wyjątkowym. W tej perspektywie katecheta ma przekazywać naukę Chrystusa, nie własną, pełni zatem rolę służebną wobec głoszonej prawdy. Chodzi o przekazywanie prawdy, której udziela Jezus Chrystus i którą jest On sam (por. J 14,6)¹³. Stąd każdy katecheta winien jednoczyć się z tym największym Nauczycielem. Dopiero wówczas znajdzie światło i siłę do właściwego prowadzenia katechezy i pomagania innym w pełniejszym poznawaniu Boga¹⁴.

2. Natura i treść katechezy

Katecheza jest rozumiana jako proces wychowywania w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych. Owo wychowanie opiera się przede wszystkim na nauczaniu doktryny chrześcijańskiej, która winna być przekazywana w sposób systematyczny i całościowy. Celem jest bowiem wprowadzenie wierzących w pełnię chrześcijańskiego życia. To nauczanie zawiera wiele elementów pasterskiej misji Kościoła. Ma ono związek z ewangelizacją jako pierwszym głoszeniem Ewangelii, przepowiadaniem kerygmatu dla wzbudzenia wiary, także z działalnością apologetyczną Kościoła, czy praktyką życia chrześcijańskiego¹⁵.

O ile ewangelizacja jest pierwszym głoszeniem Ewangelii, co ma prowadzić do nawrócenia, to specyfika katechezy polega na doprowadzeniu do dojrzałości w wierze i ukształtowaniu prawdziwego ucznia Chrystusa przez uporządkowane i pogłębione poznanie Jego osoby i nauki. W praktyce katechetycznej trzeba się jednak liczyć z faktem, że ewangelizacja nie miała miejsca, albo człowiek waha się jeszcze co do ostatecznej decyzji całkowitego oddania się Jezusowi Chrystusowi, ewentualnie nastąpiło zwątpienie i odrzucenie wiary. W procesie katechizacji potrzeba zatem troski nie tylko o umocnienie wiary i nauczanie, lecz również o stałe jej rozbudzanie¹⁶.

Specyficznym jednak celem katechezy jest „rozwiniecie z pomocą Bożą wiary dotąd początkowej, doprowadzenie jej do pełni i codzienne zasilanie życia chrześcijańskiego

¹² Por. CT 7.

¹³ Por. J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 59.

¹⁴ Por. CT 9.

¹⁵ Por. DKKP 19 n; J. Szpet, *Wychowawca wiary w procesie chrześcijańskiego wtajemniczenia*, w: *Funkcja inicjacyjna katechezy w Kościele współczesnym*, red. K. Kantowski, Szczecin 2007, s. 114 nn.

¹⁶ Por. J. Stala, *Podstawy teologiczno-antropologiczne katechezy rodzinnej*, Tarnów 1998, s. 91.

wiernych każdego wieku". Jak dalej Papież doprecyzowuje: „Chodzi oczywiście o to, aby czy to na płaszczyźnie poznania, czy w praktyce wzrastało ziarno wiary, dane przez Ducha Świętego wraz z pierwszym przekazem Ewangelii i w sposób skuteczny udzielone przez chrzest”. I jeszcze wyjaśnia: „Katecheza dąży więc do tego, aby pogłębiać rozumienie Tajemnicy Chrystusa w świetle Słowa, aż cały człowiek będzie nasycony Jego światłem. Przemieniony przez działanie łaski w nowe stworzenie, chrześcijanin zaczyna naśladować Chrystusa i z dnia na dzień uczy się w Kościele coraz lepiej myśleć jak On, oceniać jak On, postępować zgodnie z Jego przykazaniami i ufać, tak jak On nas do tego wzywa”¹⁷. Chrześcijanin winien zatem starać się lepiej poznać Pana Jezusa, któremu się powierzył, i wciąż pogłębiać rozumienie znaczenia Jego nauczania.

W tym kontekście Jan Paweł II podkreśla konieczność dobrze zorganizowanej, i uporządkowanej katechezy. Stąd wskazuje na konieczne cechy tego nauczania. Nauczanie to winno być przekazywane w sposób usystematyzowany według pewnych zasad i ustalonego planu, tak aby mogło osiągnąć jasno określony cel. Katecheza winna „dotyczyć tego, co podstawowe i najważniejsze, nie poruszając żadnych kwestii spornych i nie stając się teologicznym poszukiwaniem albo naukowym wykładem”. Następnie wskazuje, że „nauczanie musi być wystarczająco pełne, to znaczy takie,

aby nie poprzestawało na pierwszej zapowiedzi tajemnicy chrześcijańskiej, którą przekazuje kerygma”. Winno ono wreszcie dotyczyć „wszystkich elementów życia chrześcijańskiego”¹⁸.

Katecheza jest związana z liturgią. W sakramentach bowiem Jezus Chrystus działa najpełniej ku przemianie człowieka. Katecheza winna być ożywiana życiem sakramentalnym, bez którego grozi jej przybranie formy czystego intelektualizowania. Ale również życie sakramentalne potrzebuje pogłębienia znajomości znaczenia sakramentów, bez katechezy ubożeje i może zostać sprowadzone do zewnętrznego rytualizmu¹⁹.

Katecheza jest niezbędna w celu doprowadzenia chrześcijanina do dojrzałości w wierze, a także do dawania świadectwa w świecie i „obrony wobec każdego, kto domaga się od nas uzasadnienia tej nadziei, która w nas jest” (1P 3,15b). Treścią katechezy, tak jak i ewangelizacji, jest Dobra Nowina o zbawieniu. Owa treść katechezy wykorzystuje, jako swe źródło, słowo Boże przekazane przez Tradycję i Pismo Święte. Ten depozyt słowa Bożego został powierzony Kościołowi. Tradycja ta wywodzi się od Apostołów i rozwija się w Kościele pod opieką Ducha Świętego. Boże Objawienie zostało utrwalone również na piśmie, to znaczy w księgach Starego i Nowego Testamentu. Kościół zaś jest stróżem i tłumaczem Pisma Świętego. Stąd katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie jest posługą słowa i w ten sposób się rozwija²⁰.

¹⁷ CT 20. Por. J. Stala, *Podstawy teologiczno-antropologiczne katechezy rodzinnej*, s. 89.

¹⁸ CT 21.

¹⁹ Por. DCG 25; DKKP 25; R. Lombardi, *Catechesi e liturgia nella riflessione pastorale italiana del periodo postconciliare*, Brescia 1982; A. Hajduk, *Katecheza i liturgia*, Kraków 1999; S. Dziekoński, *Zadania współczesnej katechezy w dokumentach katechetycznych Kościoła w Polsce*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 106 nn; A. Kiciński, *Katecheza i liturgia*, „Roczniki Teologiczne” 6 (2007), s. 117-128; H. Wrońska, *Rola liturgii w katechezie*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2 (2010), s. 124 nn.

²⁰ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, Rzym 1965, p. 8, 10, 11 i 24; DCG 13, 14 i 16; DOK 95; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostoelskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 62.

Katecheza winna ukazywać to, co „o Bogu można poznać” (Rz 1,19a), czym jest tajemnica Bożego Słowa, które „stało się Ciałem i które dokonało zbawienia człowieka przez swoją Paschę, to znaczy przez swoją śmierć i zmartwychwstanie, ale także przez swoje nauczanie, znaki, których dokonał, jak również przez sakramenty Jego stałej obecności wśród nas”²¹. Przez Syna Bożego jako Pośrednika człowiek ma przystęp do Boga Ojca w Duchu Świętym (Ef 2,18). W świetle wiary należy ukazać Kościół jako sakrament obecności Chrystusa w świecie. Bez Chrystusa nie jest możliwe zbawienie, czyli osiągnięcie życia wiecznego. Wiąże się to z naśladowaniem Chrystusa i wymaganiami moralnymi²².

Jan Paweł II wskazuje przy tym na konieczność zachowania w treści katechezy integralności przekazu zbawczego orędzia. „Každy z uczniów Jezusa ma prawo otrzymywać słowo wiary, pełne i całkowite w swej ostrości i sile, nie może ono być okaleczone, zafalszowane, lub zubożone”²³. Chodzi o ukazywanie całości Objawienia dokonanego w Osobie Syna Bożego. Nikt nie ma prawa dzielenia dziedzictwa wiary na to, co uważa za ważne, a co za nieważne, czego trzeba nauczać, a co można przemilczeć²⁴.

Každy człowiek został odkupiony przez Chrystusa, i wierzący i niewierzący, ochrzczony i nieochrzczony. Stąd katecheza nie może być pozbawiona wymiaru ekumenicznego.

Wszyscy bowiem wierni są powołani do osobistego uczestnictwa w dążeniu do jedności. Winno się to dokonywać w poszanowaniu właściwych zasad wiary oraz bez pomijania faktu, że „pełnia prawd objawionych i środków zbawienia, ustanowionych przez Chrystusa, znajduje się w Kościele katolickim”²⁵. Należy to czynić w postawie szczerzego szacunku do wspólnot kościelnych nie będących w pełnej jedności z Kościołem katolickim. W dziele katechizacji konieczne jest również wychowywanie do życia wśród niekatolików i jednocześnie umacnianie zachowania katolickiej tożsamości²⁶.

Chrześcijanie żyją pośród ludzi, którzy w znacznej mierze nie znają Boga. Bycie mocnym w takim świecie zakłada potrzebę katechezy, w której człowiek uczy się świadomego i stałego trwania w wierze, radosnego wyznawania swojej chrześcijańskiej i katolickiej tożsamości, a także takiego przyłgnięcia do Boga, aby móc o Nim świadczyć w cywilizacji przesycionej materializmem negującym Jego istnienie, lub indyferentyzmem religijnym²⁷.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na dynamiczny charakter chrześcijańskiej wiary, stąd tajemnica Boga winna być ciągle zgłębiana. Wiara dotyczy tego, co jeszcze nie jest posiadane, ale jest spodziewane. Posiadamy bowiem poręczenie i dowód (por. Hbr 11,1). Jednak nie można podawać jako pewne tego, co takim nie jest. Jan Paweł II pisze: „Gdy więc

²¹ CT 29.

²² Por. J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 62.

²³ CT 30.

²⁴ Por. DOK 111; DKKP 35.

²⁵ CT 32.

²⁶ Por. tamże; Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, Rzym 1964, p. 3-5; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 62 n.

²⁷ Por. CT 57.

²⁸ CT 60.

²⁹ Por. tamże.

wychowujemy dzieci, dorastających i młodych, nie podajemy im pojęcia wiary opartego na całkowitej negacji, jak gdyby tu chodziło o jakąś absolutną niewiedzę, o jakąś ślepotę, o jakiś świat spowity mrokiem, ale musimy im pokazać, że pokorne i ufne poszukiwanie wierzącego nie tylko nie wychodzi od niczego, od złudzeń, od mylnych opinii, od niepewności, lecz opiera się na słowie Boga, który się nie myli i w błąd nie wprowadza, i budowane jest trwale na niewzruszonej opoce tego Słowa²⁸. Stąd wniosek, aby podczas katechezy przekazywać rzeczy proste, lecz niewzruszone, które będą stanowić pomoc w coraz pełniejszym poznawaniu Boga. Chodzi o kształtowanie chrześcijan i utwierdzanie w tym, co istotne oraz o prowadzenie ku pokornej radości wiary²⁹.

3. Permanentna formacja i odpowiedzialność za katechezę

Katecheza jest ściśle związana z całym życiem Kościoła. Poprzez dzieło katechizacji Kościół rozprzestrzenia się w świecie. Od tego dzieła zależy zwłaszcza jego rozwój wewnętrzny. W ten sposób lud Boży sam siebie wychowuje. Katecheza umacnia życie wewnętrzne Kościoła jako wspólnoty wierzących, stanowi dla Kościoła prawo i obowiązek. Do udziału w tym dziele jest wezwany każdy ochrzczony. Każdy bowiem po chrzcie świętym ma prawo do opieki duszpasterskiej, ale każdy też ma prawo i obowiązek dążenia do życia prawdziwie chrześcijańskiego, aby móc służyć innym. Jest to odpowiedzialność wspólna,

lecz zróżnicowana, co wynika z różnych obowiązków poszczególnych członków Kościoła³⁰.

Jan Paweł II podkreśla potrzebę katechizacji permanentnej. Zwraca uwagę, że winna się ona odbywać na poszczególnych etapach życia każdego człowieka. Pierwszy etap dotyczy katechizacji najmłodszych. Są to elementy katechezy w rodzinie ukazujące w prosty sposób Boga jako dobrego i troskliwego Ojca w niebie, na bazie prawidłowych relacji między dzieckiem a matką, a następnie także między nim a ojcem³¹. Należy tu włączyć wychowanie do modlitwy, aby już małe dziecko wiedziało, że może wzywać Boga, który miłuje i strzeże³².

Drugi etap dotyczy dzieci starszych, które uczestniczą w katechezie dydaktycznej, ukierunkowanej ku świadczeniu w wierze. Ta katecheza w sposób systematyczny przygotowuje do przyjęcia sakramentów świętych oraz wprowadza do życia w charakterze świadka wiary³³. Pobudzając dziecko do aktywności religijnej jednocześnie wychowuje do coraz doskonalszego udzielania osobowej odpowiedzi na słowo i dar Boga³⁴.

Kolejny etap katechizacji dotyczy osób dorastających. W tym okresie człowiek odkrywa samego siebie. Jest to czas pytań, poszukiwań, planów, niepokojów. W tym trudnym okresie dojrzewania człowiek przeżywa liczne niepokoje, a nawet frustracje. W dziele katechizacji należy uwzględniać warunki życiowe tego okresu i ukazywać Chrystusa jako Przyjaciela, Przewodnika i Autorytet³⁵. Istnieje konieczność, aby umieć przetłumaczyć orędzie

³⁰ Por. CT 13,14 i 16; J. Charytański, *Główne wątki adhortacji apostolskiej Jana Pawła II. Cz. II, „Katecheta” 4 (1980), s. 155; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 60.*

³¹ Por. CT 36.

³² Por. DCG 78.

³³ Por. CT 37.

³⁴ Por. DCG 79.

³⁵ Por. CT 38.

Ewangelii na swoisty język, którym posługują się młodzi ludzie. Nie może to jednak prowadzić do wypaczenia treści zawartych w *Credo*. Młodzi ludzie mają dokonywać wyborów życiowych w sposób odpowiedzialny. Ważne jest zatem, aby Ewangelia nadawała sens ich życiu³⁶.

Stale umacniana i odnawiana winna być także wiara ludzi dorosłych, którzy są odpowiedzialni za całą doczesną działalność. Stąd proces katechizacji nie może zostać zatrzymany na granicy wieku dojrzałego. Niezbędną jest katecheza dorosłych³⁷. Katechizacja winna mieć charakter ciągły. Szczególną opieką otoczyć należy dorosłych przeżywających katechumenat³⁸. Odbiorcami katechezy winny być również osoby w podeszłym wieku³⁹, a także uchodźcy, ubodzy, opuszczeni, przytłoczeni cywilizacją. Jan Paweł II podkreśla, że do poznawania tajemnic wiary mają prawo również osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności, a także urodzeni i wychowywani

w rodzinach niechrześcijańskich lub w środowiskach niereligijnych. Do takich osób także powinno docierać orędzie o zbawieniu⁴⁰. Nikt w Chrystusowym Kościele nie może się uważać za zwolnionego z obowiązku udziału w katechezie. Każdy chrześcijanin winien pokornie trwać „w szkole Kościoła, wielkiego Katechety, a zarazem wielkiego Katechizowanego”⁴¹.

Jan Paweł II zwraca uwagę, że katechizacja jest obowiązkiem wszystkich, całej wspólnoty chrześcijańskiej⁴². W pierwszej kolejności wymienia biskupów, którzy przede wszystkim są zobowiązani do głoszenia nauki w całym Kościele i przygotowania odpowiednich warunków do katechezy. Troska o rozwój katechezy jest najważniejsza wśród rozlicznych zadań biskupich. Współpracowników biskupów, kapłanów, Papież nazywa „wychowawcami w wierze”⁴³. Wszyscy wierzący mają prawo do katechezy i nie powinni być jej pozbawieni z powodu braku gorliwości kapłanów czy jakichś uprzedzeń⁴⁴.

³⁶ Por. CT 39 n; DCG 84-91; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 63.

³⁷ Por. DCG 92-94; K. Misiaszek, *Katecheza dorosłych według współczesnych dokumentów katechetycznych Kościoła*, w: *Katecheza dorosłych w teorii i w praktyce. Impulsy – Wyzwania – Perspektywy*, red. C. Rogowski, Olsztyn 2001, s. 93-114; tenże, *Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 31-48; tenże, *Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej”*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, s. 49-60; tenże, *Dorośli w procesie ewangelizacji i katechezy*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, s. 115-139; tenże, *Katecheza dorosłych w Polsce – stan aktualny i najpilniejsze potrzeby*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, s. 209-221; W. Nowak, *Katecheza dorosłych i liturgia*, w: *Katecheza dorosłych w teorii i w praktyce...*, s. 137-157; A. Potocki, *Katecheza dorosłych w przemianie*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, s. 61-85; R. Chałupniak, *Jaka katecheza dla dorosłych?*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, s. 87-113; P. Tomasiak, *Miejsce katechezy dorosłych w duszpasterstwie polskim*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, s. 199-229; D. Kurzydło, *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*, Kraków 2003.

³⁸ Por. CT 43 n.

³⁹ Por. DCG 95.

⁴⁰ Por. CT 41 n.

⁴¹ CT 45. Por. J. Stala, *Podstawy teologiczno-antropologiczne katechezy rodzinnej*, s. 86 n; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 64.

⁴² Por. DOK 219.

⁴³ CT 64. Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, Rzym 1965, p. 6.

⁴⁴ Por. CT 63 n; DKKP 119-125; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 66.

Następnie jako odpowiedzialnych za katechezę Papież wymienia wspólnoty zakonne, katechetów świeckich, a nawet stowarzyszenia, ruchy i ugrupowania wiernych w Kościele. Podstawowym środowiskiem katechezy jest parafia i rodzina. Parafia, jako żywa wspólnota ludu Bożego karmiąca się słowem Bożym oraz żyjąca Eucharystią, łączy chrześcijan i ma obowiązek przygotowania najlepszych warunków katechizacji celem rozwoju w wierze każdego parafianina⁴⁵.

Szczególny charakter ma działalność katechetyczna w rodzinie, która winna wyprzedzać każdą inną formę katechezy. Katecheza rodzinna również towarzyszy każdej innej formie oraz poszerza ją. Rodzice są pierwszymi wychowawcami w wierze. To oni przekazują dziecku pierwsze informacje o Bogu, uczą modlitw, wyjaśniają znaki i symbole religijne, dbają o przeżywanie świąt i wydarzeń rodzinnych ukazując religijny ich sens, przez trwałe świadectwo chrześcijańskiego życia w codzienności kształtują sumienia, wspólnie przygotowują się do sakramentów świętych. Ta katecheza w rodzinie winna być uzupełniana przez katechezę szkolną⁴⁶.

Do osiągnięcia w katechezie właściwego celu wychowania w wierze konieczne jest stosowanie wielu metod w zależności od wieku, doświadczenia,

wiedzy i indywidualnych uwarunkowań katechizowanego. W katechezie nie wolno zuchwale mieszać nauczania katechetycznego z poglądami ideologicznymi, zwłaszcza natury polityczno-społecznej. W takim przypadku katecheza zostałaby wynaturzona. Na treści katechetyczne nie mogą mieć wpływu również dyskusje teologiczne o charakterze interpretacyjnym. Katecheza winna być zgodna z oficjalnym stanowiskiem Powszechnego Magisterium Kościoła⁴⁷.

Katecheza podlega stałemu odnawianiu. Chodzi o jej podstawy pedagogiczne, poszukiwanie adekwatnego języka, wykorzystywanie nowych środków, aby w jak najlepszy sposób przekazywać orędzie ewangeliczne. Od czasów apostołskich stosowana była praktyka uczenia się na pamięć. Jednak sama znajomość pamięciowa zasad chrześcijańskich nie jest najważniejsza. Winny one być wewnętrznie przyswojone i stopniowo zgłębiane umysłem, aby stały się źródłem osobistego dialogu z Bogiem. Pomocą w dziele katechizacji są dobrze opracowane podręczniki katechetyczne. Treści w nich zawarte winny dotyczyć w sposób bezpośredni życia konkretnego ich adresata oraz przekazywać całe zbawcze orędzie i prowadzić do trwałego nawrócenia⁴⁸.

⁴⁵ Por. CT 65-67 i 70; DKKP 132-134 i 139-143; R. Murawski, *Działania katechetyczne w parafii w świetle Dyrektorium Ogólnego i Polskiego*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, s. 55-70; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 66 n.

⁴⁶ Por. DOK 255; DKKP 126-130; J. Stala, *Podstawy teologiczno-antropologiczne katechezy rodzinnej*, s. 229-320; tenże, *Katecheza rodzinna zadaniem i nadzieją Kościoła*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 141-149; A. Potocki, *Katecheza rodzinna przygotowaniem młodego pokolenia do założenia katolickiej rodziny*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, s. 194-206; tenże, *Między szkołą i parafią. W kierunku katechezy sakramentalnej*, „Teologia Praktyczna” 12 (2011), s. 65-79; K. Nycz, *Szkoła miejscem katechezy*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, s. 13-22; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 67; P. Mąkosa, *Optymalny system formacji chrześcijańskiej w Polsce*, „Verbum Vitae” 21 (2012), s. 297-310.

⁴⁷ Por. CT 51 n; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 65.

⁴⁸ Por. CT 17, 49 i 55; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 65.

Jan Paweł II wskazuje również na znaczącą rolę kultury w życiu człowieka i jeśli katecheza ma mieć wpływ na ludzką egzystencję, to siła Ewangelii winna przekształcać i odradzać również kulturę na zasadzie inkulturacji. Chodzi o poznanie kultury adresatów Ewangelii oraz o przeniknięcie orędzia zbawczego w kulturę ludzką i nasycenie jej wartościami chrześcijańskimi⁴⁹.

Podsumowanie

Wskazania zawarte w adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* odnośnie dzieła katechizacji nie tracą na aktualności. Ten dokument stanowi przypomnienie całemu ludowi Bożemu znaczenia dzieła katechizacji w Kościele, które to dzieło obejmuje wszystkich uczniów Chrystusa. Katecheza z natury swej jest głoszeniem orędzia zbawienia człowiekowi żyjącemu w zmieniających się warunkach socjo-kulturowych. Domaga się zatem stałej odnowy i nieustannej konfrontacji ze zmieniającą się rzeczywistością.

W tym kontekście Papież zwraca uwagę na istotną prawdę chrześcijaństwa, że jedynym prawdziwym Nauczycielem jest Jezus Chrystus. Założony przez Niego Kościół jest zobowiązany do kontynuowania powierzonych mu misji zgłębiania i przekazywania Tajemnicy Chrystusa. Z tego wynika natura i treść katechezy zorientowana wokół Dobrej Nowiny o zbawieniu oraz konieczność integralności przekazu zbawczego orędzia. Papież wyraża

troskę o katechizację permanentną, ponieważ każdy wierzący ma prawo do opieki duszpasterskiej. Wskazuje również na odpowiedzialność całej wspólnoty chrześcijańskiej i każdego ochrzczonego za katechezę.

Jan Paweł II przypomina, że głównym sprawcą dzieła katechizacji jest Duch Święty, o którym Jezus Chrystus mówi: „On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem” (J 14,26b). Duch Święty jest dla każdego wierzącego Nauczycielem-Katechetą. To On sprawia w sumieniu, że człowiek rozumie to, co usłyszał, lecz nie mógł pojąć. Jego misja polega na przemianie uczniów w świadków Chrystusa. Całe „bycie chrześcijaninem” jest „życiem według Ducha” (por. Rz 8,14-17)⁵⁰.

Jan Paweł II pisze: „Katecheza więc, która jest wzrastaniem w wierze i życiu chrześcijańskim dojrzewającym ku pełni, jest w konsekwencji dziełem Ducha Świętego, dziełem, które On właśnie może w Kościele wzbudzić i podtrzymać”⁵¹. Każdy chrześcijanin wypełniający misję katechetyczną winien sobie uświadomić, że stanowi żywe narzędzie Ducha Świętego. Stąd Kościół nauczający oraz każdy katecheta winien ustawicznie zwać Ducha Świętego i usiłować zrozumieć Jego prawdziwe natchnienia. Chodzi bowiem o prowadzenie w codziennym życiu do cierpliwego i pokornego wysiłku coraz lepszego poznawania Chrystusa, życia według Jego nauki i świadczenia o Nim⁵².

⁴⁹ Por. CT 53 n; DOK 203; P. Tomasik, *Nowe wyzwania dla katechezy i kształcenia religijnego w szkole*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 12 (1999), s. 245; DKP 69-72; D. Kurzydło, *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*, s. 241 nn; J. Kowalczyk, *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, s. 66.

⁵⁰ Por. CT 72.

⁵¹ CT 72.

⁵² Por. J. Charytański, *Adhortacja apostolska Jana Pawła II o katechezie*, „Ateneum Kapłańskie” 2 (1980), s. 279; H. Wejman, *Powinność troski katechety o swoją duchowość*, „Katecheta” 1 (1998), s. 17; W. Wołyniec, *Troska katechety o rozwój własnej duchowości*, „Katecheta” 11 (2000), s. 18-21.

Bibliografia

- Chałupniak R., *Jaka katecheza dla dorosłych?*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 87-113.
- Charytański J., *Adhortacja apostolska Jana Pawła II o katechezie*, „Ateneum Kapłańskie” 2 (1980), s. 272-279.
- Charytański J., *Główne wątki adhortacji apostolskiej Jana Pawła II. Cz. II*, „Katecheta” 4 (1980), s. 145-155.
- Dziekoński S., *Zadania współczesnej katechezy w dokumentach katechetycznych Kościoła w Polsce*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 103-122.
- Hajduk A., *Katecheza i liturgia*, Kraków 1999.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae*, Rzym 1979.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
- Kiciński A., *Katecheza i liturgia*, „Roczniki Teologiczne” 6 (2007), s. 117-128.
- Kochel J., *Katecheza u źródeł Ewangelii*, Poznań 2006.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 1997.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna Instrukcja Katechetyczna Directorium Catecheticum Generale*, Rzym 1971.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Warszawa 2001.
- Kowalczyk J., *Główne idee i myśli adhortacji apostolskiej Catechesi tradendae w 30-lecie jej ogłoszenia*, „Perspectiva” 1 (2010), s. 57-69.
- Kurzydło D., *Koncepcja katechezy dorosłych we współczesnych dokumentach Kościoła*, Kraków 2003.
- Lombardi R., *Catechesi e liturgia nella riflessione pastorale italiana del periodo postconciliare*, Brescia 1982.
- Makosa P., *Optymalny system formacji chrześcijańskiej w Polsce*, „Verbum Vitae” 21 (2012), s. 297-311.
- Misiaszek K., *Dorośli w procesie ewangelizacji i katechezy*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 115-139.
- Misiaszek K., *Katecheza dorosłych w dokumentach Kościoła*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 31-48.
- Misiaszek K., *Katecheza dorosłych według współczesnych dokumentów katechetycznych Kościoła*, w: *Katecheza dorosłych w teorii i w praktyce. Impulsy – Wyzwania – Perspektywy*, red. C. Rogowski, Olsztyn 2001, s. 93-114.
- Misiaszek K., *Katecheza dorosłych w Polsce – stan aktualny i najpilniejsze potrzeby*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 209-221.
- Misiaszek K., *Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej”*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 49-60.
- Murawski R., *Działania katechetyczne w parafii w świetle Dyrektorium Ogólnego i Polskiego*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 55-70.
- Murawski R., *Wokół pojęcia katechezy według Jana Pawła II*, „Studia Pastoralne” 3 (2007), s. 143-166.
- Nowak W., *Katecheza dorosłych i liturgia*, w: *Katecheza dorosłych w teorii i w praktyce. Impulsy – Wyzwania – Perspektywy*, red. C. Rogowski, Olsztyn 2001, s. 137-157.
- Nycz K., *Szkoła miejscem katechezy*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 13-22.
- Panuś T., *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001.
- Potocki A., *Katecheza dorosłych w przemianie*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 61-85.
- Potocki A., *Katecheza rodzinna przygotowaniem młodego pokolenia do założenia katolickiej rodziny*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 194-206.

Potocki A., *Między szkołą i parafią. W kierunku katechezy sakramentalnej*, „Teologia Praktyczna” 12 (2011), s. 65-79.

Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002.

Stala J., *Katecheza rodzinna zadaniem i nadzieją Kościoła*, w: *Drogi katechezy rodzinnej*, red. E. Osewska, J. Stala, Poznań 2002, s. 141-149.

Stala J., *Podstawy teologiczno-antropologiczne katechezy rodzinnej*, Tarnów 1998.

Szpet J., *Wychowawca wiary w procesie chrześcijańskiego wtajemniczenia*, w: *Funkcja inicjacyjna katechezy w Kościele współczesnym*, red. K. Kantowski, Szczecin 2007, s. 113-127.

Tomasik P., *Miejsce katechezy dorosłych w duszpasterstwie polskim*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 199-229.

Tomasik P., *Nowe wyzwania dla katechezy i kształcenia religijnego w szkole*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 12 (1999), s. 243-258.

Wejman H., *Powinność troski katechety o swoją duchowość*, „Katecheta” 1 (1998), s. 14-17.

Wołyniec W., *Troska katechety o rozwój własnej duchowości*, „Katecheta” 11 (2000), s. 18-21.

Wrońska H., *Rola liturgii w katechezie*, „Roczniki Pastoralno-Katechetyczne” 2 (2010), s. 121-132.

Dr hab. Dariusz Adamczyk – teolog, profesor nadzwyczajny Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu.